

Матеріали і дослідження
з археології Прикарпаття і Волині.
2012. Вип. 16. С. 478–503.

З ІСТОРІЇ АРХЕОЛОГІЇ

Наталія БУЛИК

ДО ПИТАННЯ ПРО НАУКОВІ КОНТАКТИ ЛЬВІВСЬКИХ АРХЕОЛОГІВ У ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Розвиток науки неможливий без співпраці, обміну досвідом, особистих і навіть приятельських контактів між дослідниками. Археологія, яка в ХІХ столітті пройшла тривалий шлях до виокремлення в окрему дисципліну, не була винятком. Як відзначає Я. Пастернак на сторінках “Археології України”, станом на середину ХІХ ст. в Україні розвинулися три великі археологічні центри – Львів, Київ та Одеса [Пастернак, 1961, с. 18]. На відміну від Києва та Одеси, Львів був частиною Австрійської імперії і розвиток археології в ньому відбувався за тією ж схемою, що і в іншому науковому осередку Галичини – Кракові.

Прослідкувати наукові зв'язки львівських вчених – головне завдання автора. Аналіз документів дає підстави стверджувати, що археологи Львова підтримували і розвивали наукові контакти у кількох напрямках. Зокрема, вони зналися і співпрацювали з археологами Європи, краківським осередком, вченими Наддніпрянщини та Росії. Відразу зауважимо, що ця співпраця будувалася як між установами, так і між окремими представниками на рівні особистих стосунків. На окрему увагу заслуговують і контакти між львівськими археологами, адже відомо, що вони працювали у різних інституціях, представлені різними поколіннями дослідників та двома науковими середовищами (українським і польським), однак, на них у статті не зупинятимемося.

Виходячи з основних напрямків наукових контактів, у статті насамперед береться до уваги просторова диференціація, а вже потім – хронологія.

Львівські археологи і європейська наука

У ХІХ ст. Львів був столицею Королівства Галичини і Лодомерії. У місті знаходився Крайовий Сейм і намісництво. Гідний розвиток науки та освіти забезпечували Університет та Політехніка, у яких працювали кращі професори. Європейськість Львова виразно підкреслювали театри (“Театр Скарбека”, що відкритий у березні 1842 р., на момент відкриття був третім за розмірами театром Європи), музеї (Дідушицьких і Любомирських), книгозбірня Оссолінеум (заснована у 1817 р. у Відні і через десять років перевезена до Львова). Як пише відомий історик археології Стефан Кароль Козловський, “це місто, про що сьогодні зовсім забуто, в ті часи було на голову вище Кракова Станіслава Виспяньського і Вавеля!” [Козловський, 2006, с. 90].

Звісно, що і львівська археологія не могла бути чимось відокремленим і замкнутим. Вона розвивалася у тому ж напрямку, що й європейська наука. Можемо аргументовано стверджувати, що львівські вчені були знайомі з передовими досягненнями свого часу, знали археологічні новини, спілкувалися з колегами по цеху і йшли в ногу з часом. Сьогодні часто чуємо, що наука не має кордонів. Аналізуючи документи ХІХ ст., переконуємося, що для археологічної науки це твердження було справедливим впродовж її історії.

Перші зв'язки львівських археологів з європейською археологією слід пов'язувати з етапом колекціонування. Наприкінці ХVІІІ – початку ХІХ ст. хвиля колекціонування старожитностей охопила всю аристократичну еліту Європи. Найзаможніші її представники подалися в Італію, а згодом у Грецію. Однак були і незаможні антиквари, які не могли собі дозволити витратні подорожі в Італію, вони намагалися вивчати місцеві старожитності. Так, у період, який прийнято в історії археологічної думки окреслювати романтизмом, відбувається зародження “національної археології”, яка протистояла класичній. Романтично налаштовані

антиквари зверталися здебільшого до середньовічних старожитностей – рун, друїдів, курганів, замків, як до засобу самоствердження і піднесення національної самосвідомості [Клейн, 2011, с. 210]. Отже, романтизм був нерозривно пов'язаний з національно-визвольними рухами з одного боку і реакцією на революції з іншого.

Рис. 1. Іван Вагилевич (1811–1866).
Fig. 1. Iwan Wahylewycz (1811–1866).

Рис. 2. Павел Шафарик (1795–1861).
Fig. 2. Pavel Shafaryk (1795–1861).

На теренах заходу України до такого романтичного вивчення старожитностей причетний Іван Вагилевич (1811–1866) (рис. 1). Будучи людиною з енциклопедичними знаннями, типовим представником своєї епохи, І. Вагилевич одним із перших зайнявся вивченням “рунічних написів”, святинь друїдів, курганів. Працюючи над проблемами, які були актуальні у різних куточках Європи, він наприкінці 1830-х років веде кореспонденцію з відомим словацьким вченим Павлом Шафариком (1795–1861) (рис. 2). Не останнє місце у цьому спілкуванні зайняла археологічна тематика. У 1839 р. в періодиці з'явилася інформація про давньоруську (за визначенням І. Вагилевича) медаль, виорану в с. Саджаві поблизу Богородчан (тепер Івано-Франківської області). У листі до П. Шафарика він датував медаль кінцем XII ст., висловивши при цьому припущення, що вона могла бути привезеною з Києва в часи правління Романа Мстиславовича [Вагилевич, 1928, с. 945].

На середину XIX ст. спостерігався прогрес у європейській археології. Саме з цього часу можемо говорити про археологію як наукову дисципліну. Серед головних віх, які мали вплив на формування та розвиток науки варто відзначити прийняття *системи трьох віків*, яку розробив і основні засади якої опублікував у 1836 р. в “Путівнику по музею” датський вчений Крістіан Томсен (1788–1865) [Клейн, 2011, с. 218]. Другим важливим кроком були дослідження Буше де Перта (1788–1868), який пов'язав знахідки кам'яних знарядь праці з кістками вимерлих тварин і на основі цього доводив існування людини задовго до біблійного потопу. Ці погляди добре гармоніювали з відкриттями Карла Дарвіна (1809–1882) і його ідеями еволюції. В скорому часі після 1859 р. англійські дослідники Огастес Генрі Пітт-Ріверс (1827–1900) і Джон Аванс (1823–1908) почали організовувати артефакти в еволюційні ряди, що поклато початок застосуванню типологічного методу в хронологічних побудовах і дало змогу простежити спадковість культур. Ця ідея була у наступні роки розвинута шведським вченим Оскаром Монтеліусом (1843–1921) [Renfrew, Vach, 2002, s. 25]. Цей перелік можна продовжити, але тут важливе інше: чи знали львівські дослідники про ці “новинки” в

археології, чи послуговувалися новими методами досліджень, і, зрештою, чи мали особисті контакти з провідними археологами Європи? Різного роду джерела дають підстави стверджувати, що з науковими відкриттями, зробленими в Європі, львівські дослідники були ознайомлені.

Аналіз друкованих матеріалів, звітів, кореспонденції дає змогу говорити, що з середини – останньої чверті XIX ст. львівське археологічне середовище було не лише знайоме з європейською археологією через літературу, а й чимало дослідників брали безпосередню участь в археологічному житті Європи. Окремі наведені факти лише підтверджують це.

Рис. 3. Ян Завіша (1822–1887).
Fig. 3. Jan Zawisza (1822–1887).

Рис. 4. Оскар Монтелиус (1843–1921).
Fig. 4. Oskar Montelius (1843–1921).

Одним з найпоширеніших способів реклами і до сьогодні залишаються виставки. У XIX ст. в Європі започатковано Всесвітні виставки. Перша з них відбулася 1851 р. у Лондоні і на ній була представлена лише промисловість. Однак такі виставки давали змогу країнам-учасникам представити не лише економічний потенціал, а й історію, тому дуже скоро було запропоновано для показу пам'ятки мистецтва, етнографічні та археологічні експонати. У 1873 р. виставку вперше проведено за межами Франції і Великобританії – у Відні. Організатором галицької частини виставки виступив відомий у культурному середовищі Львова середини XIX ст. Володимир Дідушицький. Його археологічна діяльність висвітлена в попередніх публікаціях автора [Булик, 2008, с. 412–413; 2008a]. Цікаво, що керівництво виставки не дозволило виокремити галицький відділ, однак В. Дідушицький експозицію представив у такий спосіб, що вона суттєво відрізнялася від інших частин виставки [Karolczak, 2001, s. 108]. Про археологічні матеріали, представлені на цій виставці, згадок не зустрічаємо.

Дещо іншу ситуацію бачимо на виставці 1878 р. у Парижі. В. Дідушицький очолював австро-угорську делегацію. Матеріали виставки опубліковані в офіційному каталозі [Catalogue..., 1878]. В. Дідушицький представив *“пам'ятки кам'яної доби, відкриті в Галичині”* і різноманітні етнографічні експонати. Цікаво, що возив до Парижу В. Дідушицький і Михалківський скарб. Інформацію про це подав Т. Нечуя-Земенцький, який писав, що *“...Власник Михалківського скарбу гр. В. Дідушицький забрав його зі собою до Парижу, щоби там його показати компетентним колам”* [цит. за: Бандрівський, Крушельницька, 2012, с. 14]. Французький каталог подає цікавий коментар: *“Експоновані узори походять з етнографічного музею В. Дідушицького, підібрані щоби навести аналогії, які існують під кутом зору форми, оздоблення і технічних характеристик між минулими доісторичними часами і сучасним*

домашнім промислом” [Catalogue..., 1878, s. 72]. Музей Дідушицьких по кількості експонатів посів друге місце після господарів виставки [Abramowicz, 1974, s. 91]. За цю виставку В. Дідушицький отримав найвищу нагороду – Орден залізної корони першого класу [Karolczak, 2001, s. 110].

Важливу роль у розвитку археології відігравали наукові форуми. Одним із найважливіших у загальноєвропейському контексті був Міжнародний конгрес антропології та передісторичної археології, організований у 1866 р. з ініціативи французького праісторика Габрієля де Мортільє (1821–1898) [Brézillon, 1969, s. 160–161; Лех, 2006, с. 30]. Участь у конгресі була престижною, тому що це, насамперед, змога налагодити контакти, заявити про свої досягнення перед поважним науковим середовищем, отримати відповіді на багато питань. У 1876 р. у Будапешті відбулася VIII сесія конгресу. На ньому представлена і Східна Галичина. Учасниками форуму були голова Крайового археологічного товариства Станіслав Крижанівський та редактор часопису товариства і автор “Енциклопедії...” Антоні Шнайдер [Kronika Towarzystwa..., 1876, r. 1, z. II; Schneider, 1877, r. I, z. 4, s. 117–127].

А. Шнайдер дуже детально описав свої враження від конгресу. Перш за все, йому вдалося особисто познайомитися з відомими вченими, зокрема, Яном Завішею і Оскаром Монтеліусом (рис. 3, 4) [Schneider, 1877, r. I, z. 4, s. 126; Sadowski, 1877, s. 11]. Крім цього, на конгресі представлено найновіші досягнення археологічно-антропологічних досліджень. Величезне враження на нього справили виставки старожитностей, експоновані на конгресі, про що А. Шнайдер відзначав згодом у своїх нотатках [ЛННБ НАН України, ф. 144, оп. V, спр. I]. Принагідно зауважимо, що кожна велика делегація на конгресі мала свою виставку. Львівські і краківські дослідники експонували матеріали з Галичини. А. Шнайдер теж належав до числа осіб, які надали свої експонати. Загалом виставка пройшла успішно і галицьким археологам вдалося з’ясувати деякі моменти датування та інтерпретації знахідок, які раніше викликали у них сумніви [Sadowski, 1877, s. 22].

Повернувшись з конгресу, А. Шнайдер підготував детальну доповідь про результати свого перебування на цьому міжнародному форумі, а також опублікував звіт про поїздку на сторінках “Археологічного огляду”. Під враженнями, що справили на нього виступи на конгресі, дослідник писав, що *“в міру прогресу в науці маємо перед собою важливе завдання: докладне дослідження пам’яток нашого минулого, перш за все могил, густо засіяних по території давньої Слов’яниці. Ці дослідження становлять на полі науки окрему ділянку під*

Рис. 5. Любор Нідерле (1865–1944).
Fig. 5. Lubor Niderle (1865–1944).

назвою доісторичної чи дохристиянської археології і відкривають нам дедалі ширші краєвиди на історію стародавнього світу” [ЛННБ НАН України, ф. 144, оп. V, спр. I, арк. 40].

Коли йде мова про наукові контакти А. Шнайдера, то слід підкреслити, що будучи самоуком в археології, він став почесним членом відомих у Європі товариств. Зокрема, диплом член-кореспондента надав йому Цісарсько-королівський Геологічний заклад у Відні та кілька німецьких товариств [Podgórski, 1875, s. 116–117].

Українська археологія Львова кінця XIX ст. розвивалася навколо Наукового товариства імені Шевченка і Михайла Грушевського. Товариство не останню роль відводило контактам із західним науковим світом. Будувалися вони у кількох напрямках і давали змогу гідно представити українську науку європейському середовищу.

Цікавим, для прикладу, є листування Михайла Грушевського і Любора Нідерле (рис. 5), яке хронологічно охоплює 1898–1914 роки. У листуванні вчені

піднімали низку наукових проблем, в тому числі, торкалися й археології. У одному з листів Л. Нідерле доволі детально аналізує рецензію М. Грушевського на свою першу монографію “Людство у доісторичні часи”, часом вдається до дискусії [Наулко, 2006, с. 634].

Своєрідною зв’язковою ланкою між Львовом і західним науковим середовищем був археолог, етнолог та антрополог зі світовим іменем Федір Вовк (рис. 6). Проживаючи у Парижі, відомий вчений студював антропологію та археологію у Л. Манувріє, П. Брока, П. Топінара, Є. Амі. Окрім того, Ф. Вовк мав добрі особисті контакти з Габрієлем де Мортільє (рис. 7), учнем якого він був. Федір Вовк не лише черпав знання і досвід у Європі, але й у різний спосіб намагався познайомити львівських колег зі здобутками світової археології. Насамперед, вчений закуповував на прохання М. Грушевського експонати для музею НТШ. Завдяки Ф. Вовку 1903 р. музей НТШ поповнився унікальними зразками ашельських ручних рубил з палеолітичних стоянок у Франції [Ситник, 1999, с. 9]. Крім того, Ф. Вовк надсилав до Львова рідкісні знахідки, придбані в Італії, Швейцарії, Єгипті [Петегирич, 1996, с. 61]. У 1904 р. він особисто займався впорядкуванням археологічної збірки Музею [Кубійович, 1991, с. 28].

Рис. 6. Федір Вовк (1847–1918).
Fig. 6. Fedir Vovk (1847–1918).

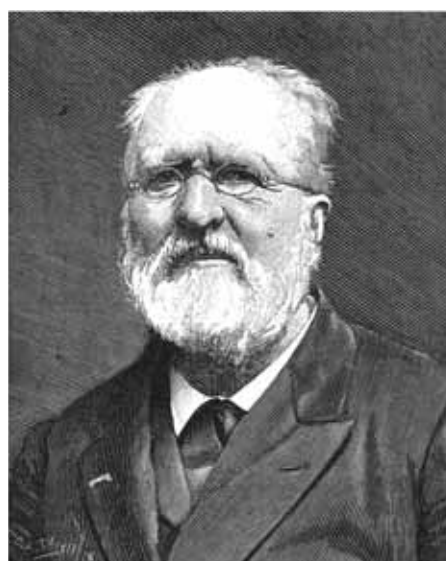

Рис. 7. Габрієль де Мортільє (1821–1898).
Fig. 7. Gabriel de Mortillet (1821–1898).

Важливе місце відводив Ф. Вовк методиці археологічних досліджень. Він не зовсім погоджувався з методикою, яку використовували українські вчені на початку ХХ ст., і давав свої рекомендації для розкопок трипільських пам’яток. Насамперед вчений вважав за необхідне робити плани та розрізи досліджуваних об’єктів [Радієвська, 2012, с. 215]. Велику узагальнюючу статтю, присвячену Трипілью, Ф. Вовк опублікував на сторінках львівського видання “Матеріали до українсько-руської етнології” [Вовк, 1905, с. 1–27].

Ф. Вовк часто брав участь у міжнародних наукових форумах, де апробував результати досліджень українських археологів. У 1900 р. у Парижі відбувся XII Міжнародний конгрес праісториків, антропологів та археологів. Ф. Вовк виголосив реферат М. Грушевського “Похоронні поля в Чехах”, який йому передав І. Франко [Франко, 1997, с. 91]. Після оприлюднення на міжнародному рівні результатів дослідження могильника про них заговорила Європа.

Влітку 1903 р. Ф. Вовк прочитав курс лекцій з археології в НТШ у Львові [Франко, 2001, с. 226]. Він намагався представити львівським вченим найновіші досягнення західноєвропейської археології. Демонструючи колекцію, привезену з Франції, Ф. Вовк розповів про археологічну періодизацію Габрієля де Мортільє (1821–1898), чії термінологія та основи хронології використовуються досі. Згодом Товариство опублікувало її українською мовою у

Рис. 8. Кароль Гадачек (1873–1914) під час навчання у Відні [Lech, 2006].
Fig. 8. Karol Hadachek (1873–1914) at the time of his studies in Vienna [Lech, 2006].

історична археологія, головними постулатами якої були окрема археологічна культура, ареал її поширення і зв'язки [Trigger, 1989, s. 148–206]. Навчаючись у Відні, К. Гадачек добре ознайомився з класичною та праісторичною археологією. З цього часу він нерозривно був зв'язаний із віденським науковим середовищем. Навчання у Відні закінчилося захистом докторату з філософії.

Коли К. Гадачек навчався у столиці імперії, його наставник професор Л. Цвіклінський став послом у Віденському парламенті (1901–1903). Він посприяв К. Гадачеку отримати трирічний дослідницький проект на подорож до Греції, Італії, Німеччини і бути учасником тамтешніх археологічних експедицій [Abramowicz, 1991, s. 83]. Під час цієї подорожі К. Гадачек досконало оволодів технікою розкопок, що дало йому змогу критично оцінювати навіть власні дослідження попередніх років [Hadaczek, 1914, s. 2–3]. В Берліні він познайомився з ідеями Густава Коссіні (1858–1931), і, ймовірно, з ним самим.

У 1909 р. К. Гадачек стає членом-кореспондентом Академії знань і умінь. В якості члена Академії його запрошено до участі в розкопках в Ель-Кубане у Верхньому Єгипті в польовому сезоні 1911–1912 років. Експедиція організована Академією наук у Відні. Однак склалося так, що К. Гадачек не зміг дістатися до Верхнього Єгипту і, врешті, взяв участь у розкопках у Гізі під керівництвом Германа Юнкера (1877–1962) (рис. 10) [Bulyk, Lech, 2009, p. 65].

перекладі Ф. Вовка. Завдяки Ф. Вовку відбувався обмін літературою, поповнювались археологічні колекції.

Другою установою Львова, у якій на початку ХХ ст. археологія посіла важливе місце, був Львівський університет. У 1905 р. в університеті засновано кафедру класичної археології та праісторії, яку очолив професор Кароль Гадачек (1873–1914).

Важливе місце у науковій біографії вченого належить студіям у Відні. За рекомендацією свого львівського вчителя, класичного філолога Людвіка Цвіклінського, після закінчення університету К. Гадачек впродовж 1897–1900 років навчався у Відні (рис. 8) (спеціалізувався з класичної археології, праісторії та нумізматики), де слухав лекції Е. Райша, Р. Боремана [ДАЛО ф. 26, оп. 5, спр. 336, арк. 3; Берест, 1998, с. 78]. Особливий вплив на археолога мали лекції австрійського праісторика Моріса Хоернеса (1852–1917) (рис. 9), який тоді був одним із кращих праісториків Європи [Lech, 1999, p. 28].

Відень у цей час був одним з головних центрів розвитку світової науки та культури. Наприкінці ХІХ ст. у Центральній Європі, насамперед у Відні та Берліні, зародилася культурно-

Рис. 9. Моріц Хоернес (1852–1917).
Fig. 9. Moritz Hoernes (1852–1917).

Наукова співпраця з краківськими археологами

Мабуть, не буде перебільшенням сказати, що наймасштабніша і плідна співпраця львівських археологів була налагоджена з краківськими колегами. Цьому насамперед сприяла політична ситуація. Адже внаслідок першого поділу Польщі (1772) Галичина увійшла до складу імперії Габсбургів. Тут було створено окрему провінцію “Королівство Галичини і Лодомерії”, до складу якої увійшли етнічні українські землі (Східна Галичина) і південна частина Польщі з Краковом (Західна Галичина). Ця політична ситуація залишила свій відбиток і на розвитку археологічної науки і, зокрема, на співпраці між львівськими та краківськими дослідниками старожитностей.

На початку XIX ст. археологією тут займалися поодинокі аматори. Про наукові контакти в цей час говорити не доводиться. З таких перших зафіксованих у літературі прикладів співпраці можемо навести лише факт передачі невеличкої за обсягом збірки фрагментів кераміки з Познані до археологічного відділу музею Любомирських [Katalog..., 1877, s. 7].

Ситуація дещо змінюється всередині XIX ст. До певної міри переломним був 1848 р., коли трапилася знахідка Святовида у р. Збруч. З ініціативи власника Личківців Костянтина Заборовського Збруцький ідол потрапив до любителя старовини, майбутнього консерватора пам'яток Мечислава Потоцького із сусідніх Коцюбинчиків. Останній 15 листопада 1850 р. надіслав листа з описом пам'ятки до Краківського наукового товариства. З Кракова до його маєтку прибув Теофіл Жебравський (1800–1887) (рис. 11), автор праць з техніки, математики, археології, історії, літератури, який оглянув знахідку і підготував її до транспортування. Т. Жебравський один із перших налагодив зв'язки з львівськими археологами. Зокрема, він підтримував контакти з першим українським дослідником Збруцького ідола Антоном Петрушевичем. Статтю А. Петрушевича, що вийшла у віденській газеті “Вѣстник для русинов Австрийской держави”, відразу було надіслано до Кракова (де Збруцький ідол експонувався) для Т. Жебравського. У листуванні Івана Головацького з Антоном Петрушевичем збереглася інформація про обмін публікаціями про Збруцького ідола між двома дослідниками [Кріль, 1999, с. 350–372, лист 2–3].

У колекції А. Петрушевича (належить тепер відділу рідкісної книги Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаніка) зберігається примірник книги “Wiadomość o bożyszczu słowiańskiem znalezionem w Zbruczu r. 1848”, опублікованої у Кракові 1858 р., з автографом автора: “Wielmożnemu Panu Petruszewyczowi T. Żebrawski” [за: Кріль, 1999, с. 372].

У контексті досліджуваного питання цікавими видаються наукові контакти музею Дідушицьких. Засновник музею особисто налагодив співпрацю з краківськими дослідниками і розвивав її через своїх співробітників. Археологічні колекції музею Дідушицьких, серед інших, представлені матеріалами А. Кіркора, Г. Оссовського, І. Коперницького.

Рис. 10. Герман Юнкер (1877–1962).
Fig. 10. Hermann Junker (1877–1962).

Рис. 11. Теофіл Жебравський (1800–1887).
Fig. 11. Teofil Żebrawski (1800–1887).

В. Дідушицький у своїй діяльності важливе місце відводив охороні пам'яток. З 1860-х років співпрацював з Краківським науковим товариством у цій галузі. В архівах Кракова збереглося листування з головою товариства Юзефом Маєром (1808–1899) у справі збереження пам'яток Жовкви (рис. 12) [Archiwum Nauki PAN I PAU, TNK 80, k. 125].

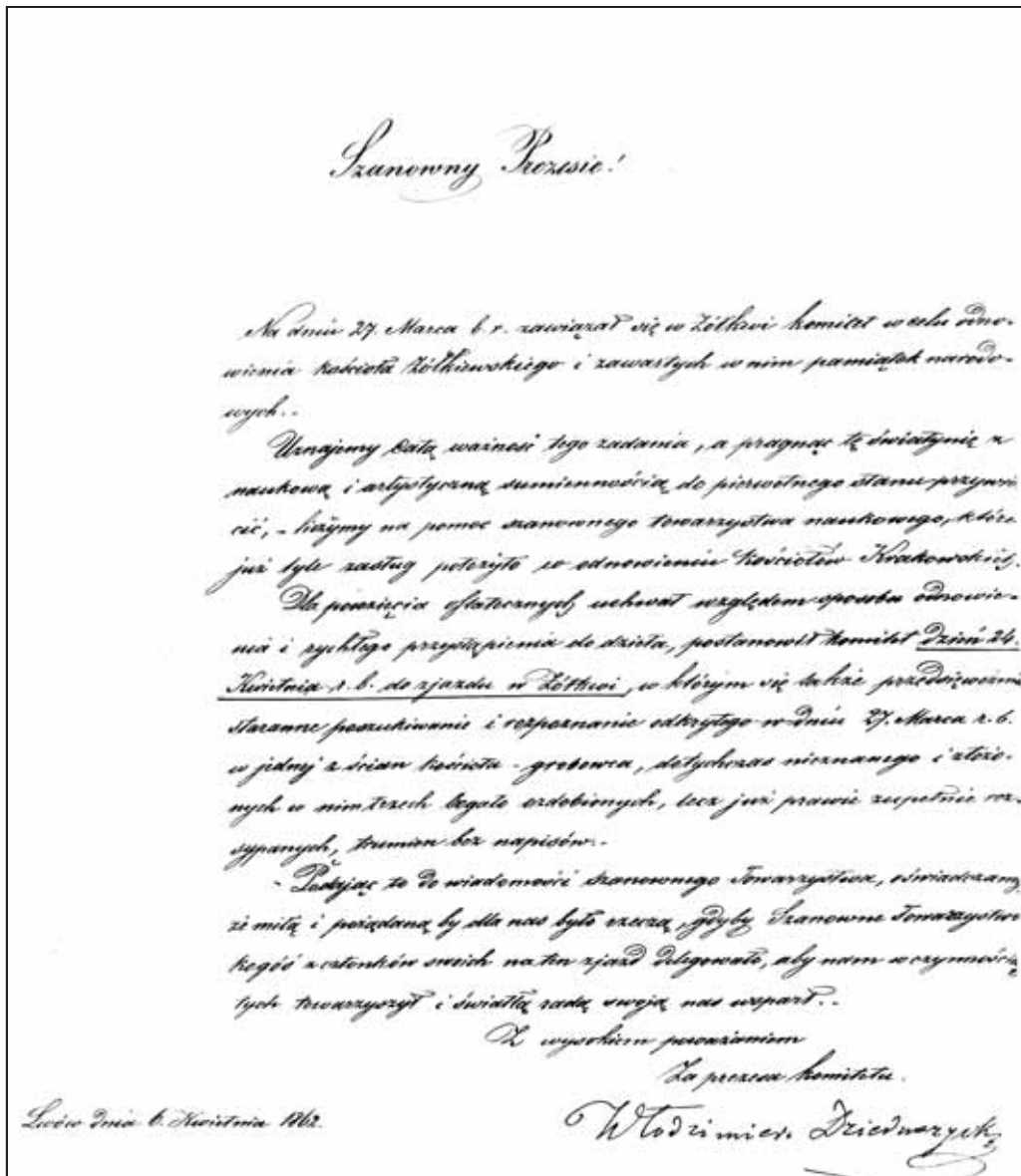

Рис. 12. Лист Володимира Дідушицького до Юзефа Маєра у справі охорони пам'яток Жовкви. 1862.
Fig. 12. Włodzimierz Dzieduszycki's letter to Józef Majer about preservation of sites in Zhovkva. 1862.

Окрім цього, наукові контакти прослідковуються і між окремими працівниками археологічного відділу музею, зокрема, між В. Пшибиславським та В. Деметрикевичем.

Владислав Пшибиславський був одним із тих, хто поповнював доісторичними експонатами музей Дідушицьких на переломі XIX/XX ст. Будучи членом археологічної Цісарсько-королівської комісії консерваторів Східної Галичини, він підготував публікацію першого інвентаря археологічних збірок музею. Також він був опікуном античного відділу нумізматичної колекції музею. В. Пшибиславський листувався з В. Деметрикевичем [МАК, Teki W. Demetrykiewicza].

В останній чверті XIX ст. спостерігається процес інституціоналізації науки. Виникають наукові товариства, що репрезентує новий етап розвитку археології, а саме – перехід до позитивізму. В цей час найкраще прослідковуються наукові контакти вчених двох частин Галичини.

Неодноразово підкреслювалося, що львівські археологи на пріоритетне місце ставили саме науку і часто були членами не одного товариства. Розглядаючи наукову співпрацю, перш за все беруться до уваги люди, а вже потім установи, які вони представляли.

Наприклад, у діяльності Крайового археологічного товариства (1875) дуже тісно переплелися наукові стежки львівських та краківських дослідників, зокрема, членами товариства були А. Петрушевич, І. Шараневич, А. Шнайдер, а також Ж. Паулі, А. Кіркор та інші. Тут про наукову співпрацю можна говорити чимало. Наведемо лише деякі приклади.

Доволі тісні наукові контакти існували між Антоні Шнайдером, який в цей час проводив розвідувальні роботи на Тернопільщині, формував потужну збірку стародруків, та краківським археологом

Рис. 13. Юзеф Лепковський (1826–1894).
Fig. 13. Józef Lepkowski (1826–1894).

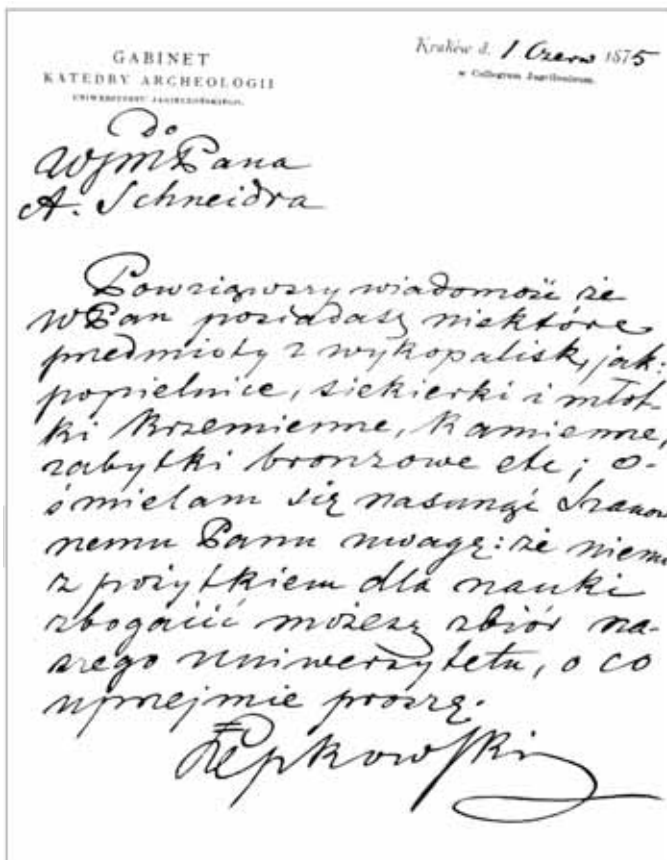

Рис. 14. Лист Ю. Лепковського до А. Шнайдера у справі передачі археологічних знахідок.

Fig. 14. J. Lepkowski's letter to A. Shnayder about transfer of archaeological finds.

Юзефом Лепковським (1826–1894), який 14 вересня 1875 р. став Державним консерватором археологічних пам'яток всієї Галичини (рис. 13). Стосунки між двома дослідниками можемо прослідкувати на основі двостороннього листування, яке збереглося у Львові та Кракові. Ця співпраця розпочалася ще наприкінці 1860-х років. А. Шнайдер надсилав для свого краківського колеги публікації, виготовляв списки археологічних пам'яток Галичини. Ю. Лепковський у відповідь надсилав археологічні видання, а також намагався схилити А. Шнайдера до передачі археологічних матеріалів з приватної колекції до музею університету в Кракові (рис. 14) [РАК, TSchn 1054; ЛННБ Ф. 144, V. Шн. 13, арк. 100]. Власне для забезпечення пам'яткоохоронної діяльності Антоні Шнайдер для Юзефа Лепковського був справжнім джерелом інформації, оскільки в цьому часі працював над “Енциклопедією до краєзнавства Галичини” і, мабуть, найкраще з львів'ян орієнтувався у загальній ситуації стосовно археологічних пам'яток у Східній Галичині.

Ю. Лепковський спілкувався не лише з А. Шнайдером. Цікавим видається листування щодо знахідки першого Михалківського скарбу (1878), сучасна наукова інтерпретація якого доволі повно відображена в літературі [Бандрівський, Крушельницька, 2012]. Така знахідка, як Михалківський скарб, не могла не зацікавити консерватора археологічних пам'яток Галичини Ю. Лепковського. З документів довідуємося, що консерватор не був поінформований про знахідку, а дізнався про неї з львівських газет. Звичайно, це викликало в нього незадоволення, що відображено у листі до Борщівського старости. 28 жовтня 1878 р. староста Борщева поінформував Ю. Лепковського, що золотий скарб став власністю В. Дідушицького, далі описав, за яких обставин відбулося відкриття пам'ятки 17 липня 1878 р. [РАК, ГК. 3, арк. 405, 413]. На цю ж тему вів листування з Ю. Лепковським український археолог А. Петрушевич. В одному з листів він надсилає авторську розвідку про Михалково-Дністрянський золотий скарб, опубліковану в "Слові" у вересні 1878 р. [РАК ГК. 3, арк. 373]. Одночасно А. Петрушевич згадував про своє враження від виставки скарбу у Львівській ратуші, яка відбулася в серпні 1878 р. Він акцентував на тому, що охорона не дозволила йому зробити ані опису, ані зарисовок, тому публікація виконана з пам'яті.

З археологів, які мали тісні стосунки з львівським археологічним середовищем, варто відзначити ще одного краківського дослідника – Адама Кіркора (1818–1886) (рис. 15). Доволі результативну співпрацю можемо прослідкувати між ним і А. Шнайдером. Стосувалася вона насамперед дослідження археологічних пам'яток на Покутті та Поділлі, виявлених А. Шнайдером. У своїх листах він просив А. Кіркора зайнятись професійним дослідженням зазначених об'єктів [Шнейдер, 1995, с. 97]. Як писав сам дослідник, *"...широке поле маємо в цих дослідженнях, показати це найкраще може могильно-археологічна мапа Галичини. З неї теж видно, що найперспективнішою з погляду пам'яток є південно-східна частина нашого краю, чи так зване Поділля і Покуття. На Покутті немає жодного малого села без пам'яток. Найбільше замикається коло біля Городенки. Впродовж останніх років, при моїй підтримці і допомозі проводить розкопки тут краківський археолог А. Кіркор"* [ЛІННБ НАН України, ф. 144, оп. V, спр. I, арк. 42].

Рис. 15. Адам Кіркор (1818–1886).
Fig. 15. Adam Kirkor (1818–1886).

Важливим заходом, що сприяв налагодженню контактів був З'їзд українських та польських археологів, який відбувся у вересні 1885 р. у Львівській ратуші. Запрошення для участі у з'їзді, датоване 28 серпня 1885 р., надіслав Войцех Дідушицький Юзефу Маєру [AN, Rps PAN Kr. 3170, t. 1, арк. 44]. Початково останній повідомляв, що не зможе приїхати до Львова, але перед самим з'їздом ситуація змінилася. Власне Ю. Маєра обрано головою з'їзду, його заступником – єпископа Юліяна Пелеша, головою руської секції – І. Шараневича.

З українців на з'їзді окрім І. Шараневича та А. Петрушевича, виступили О. Огоновський, Ю. Целевич; краківську делегацію представляли А. Кіркор, Г. Оссовський, Т. Земенцький.

Паралельно зі з'їздом у Львівській політехніці відбулася археологічна виставка. Доісторичний відділ представляли знахідки І. Шараневича, А. Петрушевича, А. Кіркора, Г. Оссовського, Т. Земенцького.

Результати з'їзду засвідчили, що археологи обох частин Галичини відкриті до обговорення наукових проблем і здатні дійти компромісу. У резолюції з'їзду головними були два положення: добиватися від влади створення кафедри археології та посилення охорони археологічних пам'яток.

Рис. 16. Подяка за “Археологічну карту”. Львів, 1882.
Fig. 16. Gratitude for "Archeological map". Lviv, 1882.

Рис. 17. Ізидор Коперницький (1825–1891).
Fig. 17. Izydor Kopernicki (1825–1891).

Окремого аналізу заслуговує археологічна діяльність Готфріда Осовського. Це був талановитий дослідник і яскрава особистість. У своїх спогадах Ю. Талько-Гринцевіч згадує слова Осовського, які він жартівливо адресував А. Кіркору, але які цілком підходили і до його особи, “що добрий археолог повинен любити добре вино, добрі сигари та гарних жінок” [Talko-Hryniewicz, 1923, s. 180]. Він був одним з членів Крайового археологічного товариства у Львові, дописувачем “Археологічного огляду”.

Цікаві документи, які є ще одним зі свідчень про доволі тісні контакти зі Львовом, збереглися в Торуні. Окремі листи, засвідчують, що Готфрід Осовський співпрацював з львівськими колегами ще до переїзду до Кракова. Серед його приватних документів збереглася подяка за археологічну карту його авторства, надіслана на бланку

Оссолінеуму до Торунського наукового товариства, яку вдалося відшукати в Торуні (рис. 16) [АРТ, TNT 49, l. 135, s. 117].

Ізидор Коперницький (рис. 17), який був делегований Краківською академією знань і умінь (Akademia Umiejętności) до Східної Галичини. Впродовж 1889–1890 років проводив дослідження тілопального могильника у Верхній Липиці. Знався і співпрацював з А. Шнайдером. Опрацьовував антропологічний матеріал з розкопок І. Шараневича та М. Грушевського у Чехах.

Звичайно, що не міг не мати зі Львовом і Східною Галичиною зв'язку Володимир Деметрикевич (рис. 18), який був консерватором пам'яток, автором праць з охорони культурної спадщини. Найважливіші археологічні дослідження В. Деметрикевич проводив теж у Східній Галичині – на пам'ятці Більче-Золоте на Тернопільщині. Зі Львовом його пов'язували контакти з багатьма вченими, але не завжди вони склалися добре і приязно.

З числа особистих контактів дослідника варто відзначити Кароля Гадачека, якого поважний

професор доволі гостро критикував, свідченням чого є листування В. Деметрикевича з багатьма археологами, яке збереглося в архіві Краківського археологічного музею. І тут виникає закономірне запитання: чи справді розкопки першого професора археології Львівського університету проводилися на дуже низькому методичному рівні, чи йому бракувало знань з праісторії і він не орієнтувався у тогочасній літературі? Можливо, це був просто особистий конфлікт між молодим, доволі амбітним, з європейськими студіями за плечима К. Гадачеком та старшим за віком правником за основним фахом, але археологом з досить потужним науковим доробком В. Деметрикевичем? Якою б не була відповідь, на основі численних документів мусимо визнати, що ці доволі неприязні стосунки існували впродовж тривалого часу. Одним із каменів спотикання у наукових дослідженнях двох професорів було різне бачення наукової доктрини Густава Коссіні. Це прослідковується в листах В. Деметрикевича до Е. Маєвського, де неодноразово робився акцент на тому, що *“не бракує серед молодих представників науки прихильників Коссіні, і його етнографічних поглядів. До таких шкідників належить, на жаль, проф. Гадачек у Львові, який у лекціях і популярних публікаціях пропагує погляди доктрини Коссіні... те не тішить, бо погане зерно, кинуте між молодь, вже росте”* [РМА, т. 2, list 430].

Рис. 18. Володимир Деметрикевич (1859–1937).

Fig. 18. Włodzimierz Demetrykiewicz (1859–1937).

Рис. 19. Еразм Маєвський (1858–1922).

Fig. 19. Erazm Majewski (1858–1922).

Сам Еразм Маєвський (рис. 19) також підтримував контакти зі Львовом. Маючи значні фінансові можливості, а також наукові зацікавлення, Е. Маєвський спілкувався з відомими вченими задовго до того, як почав займатися археологією. Знався з Каролом Гадачеком та Бенедиктом Дибовським [Kozłowski, 2009a, s. 9]. Згодом налагодив контакти і з українськими установами Львова, як відзначає дослідниця М. Бломбергова, надсилав до НТШ відомий у науковому світі збірник “Swiatowit” [Blombergowa, 1996, s. 96].

Не останню роль у цих неприязних стосунках двох відомих вчених відіграла смілива критика К. Гадачеком роботи “Передісторія Галичини” (“Vorgeschichte Galiziens”) (1898) В. Деметрикевича, який на той час був відомим праісториком [Hadaczek, 1898–1899; Woźny, 2009, p. 39].

Незважаючи на критику К. Гадачека з боку В. Деметрикевича, в архівах збереглася доволі ввічлива їхня ділова переписка [МАК, Teki W. Demetrykiewicza]. Видається, що ця критика не надто впливала на думку Е. Маєвського, хоча б тому, що праці К. Гадачека продовжували друкуватися на сторінках редакційного Е. Маєвським “Swiatowita”.

В часі війни, В. Деметрикевич перебував у Відні, а потім у Швейцарії [Woźny, 2010, s. 181]. З кореспонденції того часу бачимо, що львівські колеги були близькі археологу і він цікавився їхніми справами. Листування безпосередньо з львівськими дослідниками не прослідковано, однак у листах В. Антоневича неодноразово згадано Львів та львівських колег. В одному з листів останній з великим жалем писав про В. Гребеняка “Загинув під Галичем 1915 р.

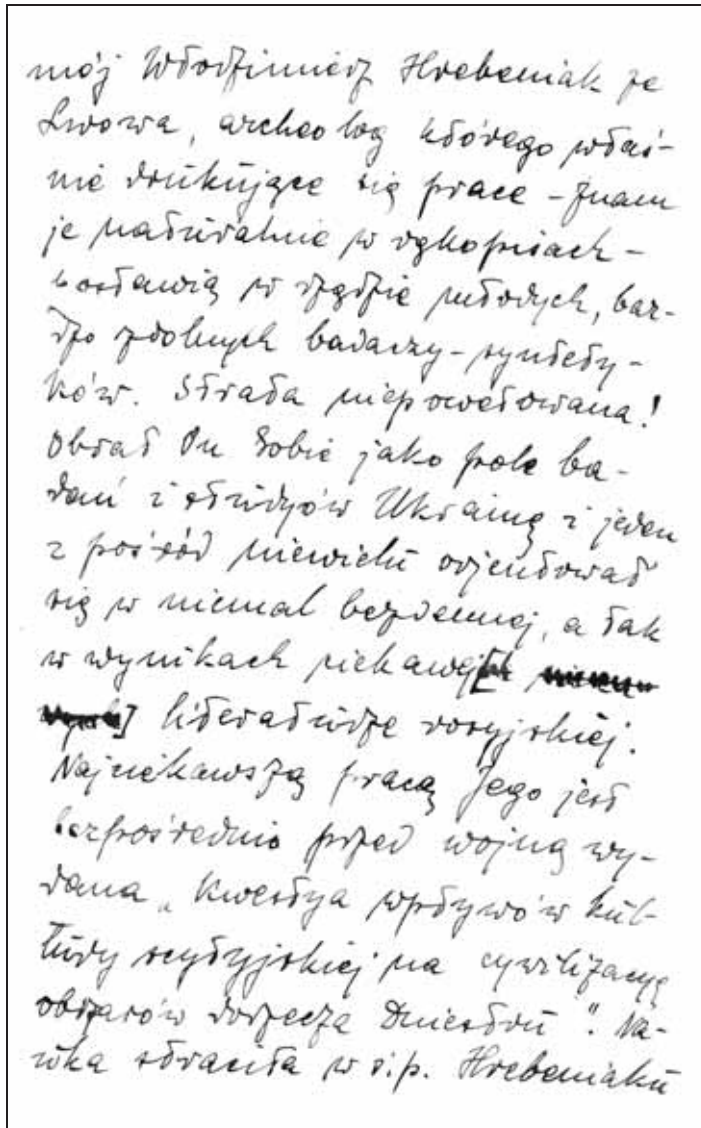

Рис. 20. Фрагмент листа В. Антоневича про смерть В. Гребеняка.

Fig. 20. Fragment of W. Antoniewicz's letter about V. Hrebenjak's death.

публікаціями з краківськими дослідниками, співпрацювали в терені. Наймасштабніші розкопки українських дослідників проводилися у Галичі. На прикладі цих робіт маємо змогу прослідкувати дещо інший формат наукових стосунків. Під час досліджень Галича, на які І. Шараневич отримав дозвіл і державне фінансування, головний консерватор пам'яток Войцех Дідушицький засумнівався у фаховості українських дослідників і вимагав залучити краківських колег до розкопок [Булик, 2009, с. 311–312].

Володимир Гребеняк зі Львова, археолог, праці якого, що власне зараз друкуються (знаю їх лише в рукописах), поставлять його в ряд молодих, дуже здібних дослідників-синтетиків. Страта невимовна. Вибрав він собі як поле досліджень вивчення України і один з небагатьох орієнтувався в майже безмежній, але в висновках такій цікавій, російській літературі. Найцікавіша його праця опублікована безпосередньо перед війною “Наслідки впливів скитської культури на цивілізацію Наддніпрянищини”. Наука втратила в покійному Гребеняку дуже доброго працівника, я ж сердечного приятеля” (рис. 20) [МАК SP8/36]. У листі, датованому 5 грудня 1915 р., В. Антоневич висловлює побоювання, що Б. Януша забрали до війська, оскільки якийсь час від нього немає жодної інформації. Далі розповідав В. Деметрикевичу, що “ходять чутки, що на місце Гадачека, буде запрошено Е. Булянду. Якщо так станеться, то не важко передбачити долю праісторії і львівських колекцій, також їх майбутній розвиток буде “невеселий” – скоро виявиться відсутність праісторика, бо Б. Януш займався історією культури та мистецтва Львова” [Kozłowski, 2009, s. 258].

З українських дослідників Антін Петрушевич та Ісидор Шараневич були членами Академії знань і умінь (з 1872 р.), здійснювали обмін

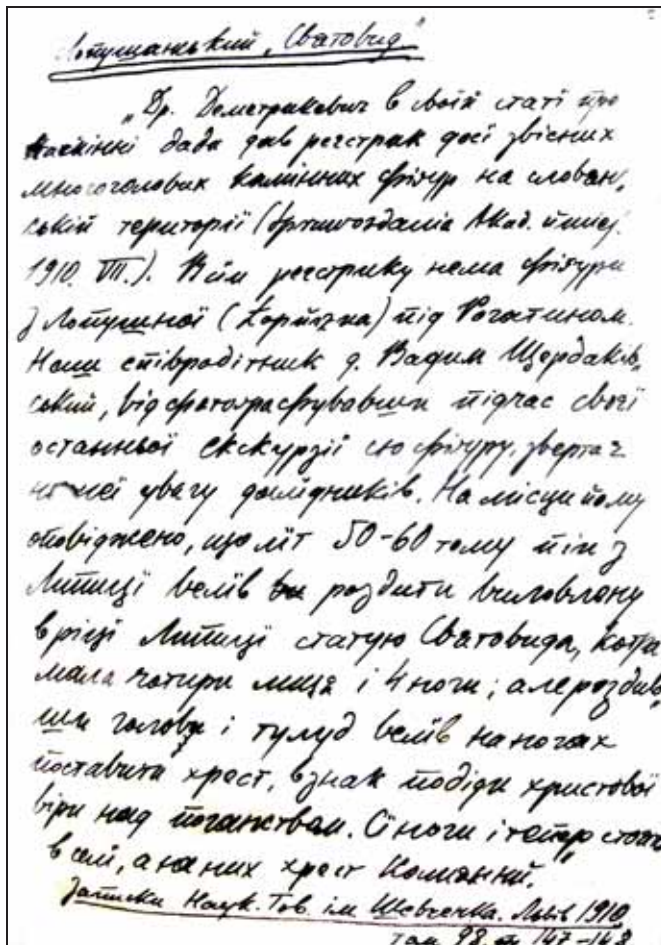

Рис. 21. З листа Б. Януша до В. Деметрикевича.
 Fig. 21. Fragment of B. Janusz's letter to V. Demetrykiewicz.

виставки для колеги [AN, Rps PAN Kt. 31.56]. Фото І. Шараневича знаходимо і в альбомі, зробленому для Ю. Майера членами академії з нагоди його ювілею. Окрім того, з 1897 р. Ісидор Шараневич був Державним консерватором історичних пам'яток Східної Галичини. В плані охорони пам'яток його діяльність перепліталася з В. Деметрикевичем. Один з листів написаний за півроку до смерті І. Шараневича.

Не вдалося детальніше прослідкувати контакти НТШ-івців з краківськими археологами, однак серед листування В. Деметрикевича є невеличка листівка від Ф. Вовка, надіслана зі Львова.

Збереглося вісім листів від львівського археолога Богдана Януша до В. Деметрикевича, датовані 1911 і 1913 роками. В листах Б. Януш торкався різноманітних питань археології, в тому числі й останніх публікацій. В одному з листів Б. Януш згадував роботи К. Гадачека і стверджував, що в його працях переважала класична археологія. Цікавим видається фрагмент листа про Лопушанського святовида,

Дідушицький був переконаний, що львівські дослідники не мають достатньо досвіду для проведення масштабних робіт, що викликало обурення у І. Шараневича, він не погодився з вимогами і таким чином був позбавлений фінансування.

Позитивним моментом у цій спірній ситуації було те, що 10 липня 1883 р. під час наукового семінару, який львівські дослідники проводили в стародавньому Галичі, виникла ідея організації з'їзду археологів. Із Кракова на семінар прибули відомі дослідники Ю. Лепковський, А. Кіркор, П. Луцкевич, І. Соколовський та П. Земенцький. Делегацію науковців зі Львова очолив професор І. Шараневич. У складі львівської делегації були професор Львівської Політехніки, архітектор Ю. Захаревич та К. Відман.

Особисті контакти з окремими археологами підтримував І. Шараневич і в наступні роки. Зокрема, листом від 20 грудня 1888 р. він запрошував Ю. Лепковського відвідати Археологічно-бібліографічну виставку. У листі детально розписано, які експонати представлені на виставці, а також повідомлялося, що Ставропігійський інститут чекав okazji, щоб передати каталог

Рис. 22. Рисунок Б. Януша. З листа до В. Деметрикевича.
 Fig. 22. B. Janusz's picture. From the letter to V. Demetrykiewicz.

написаний українською мовою (рис. 21). Автор листа подав рисунок знахідки (рис. 22) і акцентував на тому, що її фотографію було зроблено Вадимом Щербаківським. Б. Януш підтримував контакти з краківським археологічним осередком і в наступні роки.

Перелік особистих контактів між львівськими і краківськими археологами можна продовжити. Підсумовуючи, варто підкреслити, що обидва археологічні осередки з середини XIX ст. тісно співпрацювали, археологи обох частин Галичини знали між собою, ділилися досвідом і літературою, багато листувалися та брали участь у спільних наукових заходах.

Контакти з ученими з Наддніпрянської України

Дещо різнилася ситуація з Наддніпрянщиною. Однак, це також зрозуміле і очевидне, якщо пригадати політичну ситуацію XIX ст., а саме, землі Галичини і Наддніпрянщини належали до різних імперій, їх розділяв кордон. Українські археологи Наддніпрянщини наштовхувалися на низку перешкод під час виїздів у Галичину і навпаки, навіть обмін літературою контролювався цензурою. Цікавий момент з цього приводу відзначено у листі Ю. Сіцинського до М. Грушевського, де автор листа висловлював вдячність за отримані книги і наголошував, що *“бандероль, по обыкновению, путешествовала в Одессу в цензуру, а затем в Каменец (мы получаем заграничную корреспонденцию через одесскую цензуру)”* [Тарасенко, 2011, лист 3, с. 214]. Очевидно, що така політична ситуація не могла сприяти масштабним науковим контактам.

Наукові зв'язки між вченими заходу України та Наддніпрянщини прослідковуються лише з останньої чверті XIX ст. і були вони радше поодинокими. На історії цих стосунків зупинимось детальніше.

Найранішу співпрацю вдалося прослідкувати між археологами Ставропігії та Народного Дому з відомим кийвським ученим Володимиром Антоновичем (рис. 23).

Доцільно коротко пригадати про його роль у формуванні української археології. Дослідники наукової спадщини В. Антоновича слушно виділяють два етапи в його археологічній діяльності. Перший, пов'язаний з практичною археологією (розвідки, розкопки, систематизація матеріалів), припадає на 1870–80-ті роки. Другий період охоплює 90-ті роки XIX ст. і пов'язаний з написанням узагальнюючих праць побудованих на археологічних джерелах (карти, опис монет і медалей, *“Розкопки в землі древлян”*) [Григор'єва, 2011, с. 51–52].

З числа польових робіт на увагу заслуговують дослідження Бакотського печерного монастиря, розпочаті 1883 р. [Антонович, 1891]. Наступні розкопки монастиря В. Антонович проводив у 1891–1892 роках, учасниками експедиції були М. Грушевський та Ю. Сіцинський [Рідуш, 2008, с. 231].

Контакти зі Львовом і львівськими археологами В. Антоновича пов'язані насамперед з Ісидором Шараневичем і розпочалися вони задовго до переїзду до Львова відомого учня В. Антоновича М. Грушевського. Ця співпраця не обмежувалася листуванням чи обміном літературою, обидва українських археологи неодноразово спільно були на археологічних пам'ятках, зокрема, Львові, Галичі, Звенигороді. Так, на сторінках літературно-наукового

Рис. 23. Володимир Антонович (1834–1908).
Fig. 23. Volodymyr Antonovych (1834–1908).

журналу “Зоря” збереглася інформація про розкопки 1880 р. на Чортовій Скелі у Львові з участю “професора київського університету, що під той час для студій археологічних побував у Львові” [Клопоті, 1882, с. 371]. І. Шараневич не випадково запросив у якості консультанта Володимира Антоновича, який “... володів даром особливого чуття у виборі місця розкопок. Високоякісною, як на той час, була і його методика археологічного розкопу: очищені від землі предмети залишалися на своїх місцях, поки не була опрацьована вся площа. Потім замальовувалася і зафотографовувалася уся поховальна обстановка” [Уляновський, 1995, с. 68].

Був В. Антонович у Львові і напередодні З’їзду українських і польських археологів. Він побував на розкопках І. Шараневича в Галичі влітку 1885 р., де допоміг датувати та систематизувати археологічні знахідки. З його допомогою визначено 23 предмети кам’яної доби, булава і стріла бронзового і 17 предметів залізного віків [Шараневич, 1886, с. 1–22]. Ймовірно, під час цієї поїздки В. Антонович оглянув ще одну княжу столицю – Звенигород. Про події цього часу залишив спогади місцевий священник І. Білінкевич, який був присутній під час археологічних робіт у Звенигороді і мав тривалі наукові стосунки з археологами. Описуючи розкопки в околиці села у 1885 р. на місці старої церкви, він звернув увагу на цікаву деталь, коли “начались раскопки; за ними смотрѣлъ проф. Шараневичъ, въ то время Антоновичъ говорилъ съ людьми, давая имъ выпивать, замѣчая: я хочу узнать душу здѣшняго народа” [Билинкевич, 1929, с. 116].

Однак, участі у з’їзді київський археолог не брав. Львівський історик І. Чорновол пов’язує відсутність вченого на з’їзді з політичними проблемами, які мали місце навколо його постаті в цьому часі [Чорновол, 2005, с. 225]. Щоправда, навіть у тогочасних газетах відзначалося, що зустрічі В. Антоновича з І. Шараневичем та В. Дідушицьким (рис. 24) стосувалися наукових проблем, а не політичних (польсько-українського порозуміння). “Щодо проф. Антоновича, то відомо, що він дійсно порозумівся з гр. Дідушицьким і проф. Шараневичем, однак не на тему польсько-руської угоди, але на предмет археологічного з’їзду в Галичі, в якому він братиме участь як знаменитий знавець руських старожитностей. Це безмежна підлість, щоб чисто наукові дослідження каламутили політичними доносами”, – писала краківська газета “Нова Реформа” [цит. за: Чорновол, 2005, с. 225]. Так чи інакше, археолог лише передав 41 експонат на виставку 1885 р., опис яких подав І. Шараневич [Шараневич, 1886, с. 7–10]. Принагідно зауважимо, що в пресі є повідомлення і про інших запрошених на з’їзд археологів з Наддніпрянщини. Зокрема, газета “Діло” повідомляла, що на з’їзд мали прибути археологи з Києва В. Антонович і Т. Кибальчич, з Харкова Д. Багалій і Д. Яворницький [З’їзд археологів..., 1885]. Однак, цього не сталося, ніхто із запрошених археологів із Наддніпрянщини участі у з’їзді не взяв.

І. Білінкевич у спогадах згадує і про наступні візити І. Шараневича спільно з В. Антоновичем та М. Грушевським до Звенигорода і Підгородища. На жаль, не вказано, коли саме вони відбулися. Відомо, що І. Шараневич і В. Антонович під час польових виїздів до

Рис. 24. Войцех Дідушицький (1848–1909).
Fig. 24. Wojciech Dzieduszycki (1848–1909).

Звенигорода зупинялися в автора цитованих спогадів і *“Шараневич постійно просить мою жону не переміняти случайно простыню, боясь заразиться чахоткой отъ Антоновича”* [Билинкевич, 1929, с. 116].

Наприкінці 1890 – на початку 1891 років В. Антонович знову відвідав Львів. Зберігся його досить скупий щоденник подорожі, опублікований К. Мельник, а також листи, в яких висвітлено враження від подорожі до Львова. Відомо, що під час цього візиту В. Антонович відвідав музей Дідушицьких, найбільше його вразив Михайлівський скарб.

В листі про це він згадував цікаву деталь: власник музею заборонив служникові демонструвати загадковий скарб. Однак хранителя, німця Владислава Зонтака *“удалось ублажить... он крадькома от хозяина показал мне клад... Если бы Вы знали, какое это великолепие – во всех виденных мною музеях ничего подобного я не видел. Ну, описывать клад не стоит, ибо, показывая, Зонтаг взял с меня честное слово, что описывать не буду, – рассказывать не запретил, значит при свидании расскажу”* [Ульяновский, 1995, с. 30].

Рис. 25. Юхим Сіцинський (1859–1937).
Fig. 25. Jukhym Sitsyns'kyi (1859–1937).

На зламі XIX–XX ст. найпотужнішою українською науковою установою, в якій впевнено посіла місце археологія, було Наукове товариство ім. Шевченка. Звичайно, що Михайло Грушевський, переїхавши до Львова і започаткувавши в НТШ археологічний напрям досліджень, підтримував наукові контакти з київським археологічним середовищем, з якого він вийшов, де черпав знання та досвід, а також колегами з Наддніпрянської України, дружба з якими розпочалася у попередні роки.

У Львові мали продовження його контакти з Юхимом Сіцинським (рис. 25). Відомо, що обидва вчені спільно працювали на розкопках В. Антоновича, а згодом (1899) Ю. Сіцинський став дійсним членом НТШ, друкувався на сторінках *“Записок НТШ”* і *“Літературно-наукового вісника”* та впродовж багатьох років вів переписку з М. Грушевським. Не залишалися поза увагою в кореспонденції і проблеми археології. Зокрема, дослідник Поділля детально інформував про свої археологічні роботи, підтримував обмін літературою, а також принагідно інформував М. Грушевського про наукові заходи, що відбувалися у підросійській Україні. Цікавою є оцінка XII Археологічного з'їзду в Харкові (1902), у якому Ю. Сіцинський брав участь. У листі, датованому 15 вересня 1902 р., він пише, що *“Харківський з'їзд був досить скучний.*

Заграничних учених крім 2–3 випадкових, не було. З'їзд мав цілком місцеве значіння...” [Тарасенко, 2011, лист № 9]. В свою чергу М. Грушевський писав доволі схвальні рецензії на роботи Ю. Сіцинського. Даючи оцінку історичних робіт Ю. Сіцинського, М. Грушевський акцентував, що дослідник *“почавши ще на академічній лавці перекладами історичними, він і пізніше все робив над історією рідного Поділля, безпретензійно збираючи той матеріал, який мав під рукою, звичайно по церковній історії й археології переважно”* [Грушевський, 1895, с. 16].

Сучасний дослідник наукової спадщини Ю. Сіцинського А. Трембіцький згадував низку рукописів праць дослідника, які так і залишилися неопублікованими, і зберігаються у ЦДІАУ у Львові. Більшість з них присвячена археології [Трембіцький, 2009, с. 77]. Співставляючи листування з М. Грушевським стосовно публікацій на сторінках часописів НТШ і наявність

неопублікованих рецензій саме у львівському архіві, можемо припустити, що вони надсилалися М. Грушевському і в силу невідомих нам обставин не були опубліковані.

Важливими, а іноді вирішальними в налагодженні співпраці є різного роду наукові форуми. На одному з них, що мав місце в кінці XIX ст., зупинимось детальніше. У 1899 р. НТШ отримало запрошення взяти участь у XI археологічному з'їзді в Києві. Одним з організаторів з'їзду був вчитель М. Грушевського Володимир Антонович. Наукове товариство запропонувало 30 цікавих виступів [В Києві..., 1899, с. 66; Крип'якевич, 1935, с. 37; 2001, с. 245]. Програму роботи львівської делегації склав І. Франко [Крушельницька, 1998, с. 102]. Були заплановані доповіді М. Грушевського, Ф. Вовка. Сам І. Франко мав виголосити доповідь про локалізацію літописного Звенигорода [Вовк, 1909; Берест, 2006, с. 13]. Однак львів'янам не дозволили виголосити доповіді українською мовою. Перед початком роботи з'їзду Міністерство освіти дало дозвіл на виголошення рефератів українською мовою лише на закритих засіданнях, де кількість присутніх не перевищуватиме 25 осіб. За таких умов НТШ відмовилося від участі у з'їзді [Франко, Гнатюк, 1899, с. 197–198], а реферати були видані окремим томом Записок НТШ [Записки НТШ, 1899].

Аргументована відмова галицьких вчених на чолі з М. Грушевським від участі у з'їзді забезпечила українському питанню значний резонанс у наукових колах Росії [Каковкіна, 1998, с. 1]. Ця подія прислужилася до того, що про українську науку заговорили в різних частинах імперії. Згодом на сторінках Львівського “Літературно-наукового вісника” І. Франко помістив відгук одного з учасників, професора з Чехії К. Кадлеца, який зазначав, що недопущення української мови на з'їзді у Києві внесло в роботу з'їзду дисгармонію [Франко, 1900, с. 127; Берест, 2006, с. 14]. Ця ситуація була дуже прикра і для Володимира Антоновича. Наступного року на сторінках “Киевской Старины” він опублікував статтю, у якій підтримав позицію львівських археологів і аргументовано доводив, що

Рис. 26. Микола Біляшівський (1867–1926).
Fig. 26. Mykola Biliashivsky (1867–1926).

“для українців у Галичині розвиток української мови й уживання її як органу літератури і науки єсть питанням їх існування як окремої нації” [Дорошенко, 1942, с. 91]. Цей фрагмент ілюструє, що галицькі вчені не лише працювали на благо науки, а й дбали про національну мову та культуру.

Постійні контакти підтримував Михайло Грушевський з Миколою Біляшівським (рис. 26). Відомо, що у 1909 р. останній став дійсним членом НТШ. В цьому ж році М. Біляшівський передав до археологічного відділу Музею НТШ 153 археологічні експонати, головним чином з Київщини, Черкащини і Волині, а в 1911 р. ще 1500 археологічних знахідок [Бурдуланюк, 2009, с. 3]. Серед інших матеріалів М. Біляшівський подарував знахідки з городища “Княжа Гора”, датовані XII–XIII ст. [ІЦДІАУ у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 34, арк. 34]. Ще одним свідченням постійних контактів М. Біляшівського з львівськими вченими є його листи до музею НТШ [Винницький, 1926, с. 12].

Працюючи на науковий імідж Київського історичного музею, М. Біляшівський у 1910 р. запросив на посаду завідувача відділами історично-побутовим та народного мистецтва Д. Щербаківського і дуже скоро скерував його до Європи з метою ознайомлення з роботою музеїв, що мали велику багаторічну практику, передові методи збору, експонування та зберігання фондів. Цікаво, що предметом студій Д. Щербаківського поряд з музеями у Берліні, Мюнхені, Нюрнберзі, Дрездені, Парижі, Відні, Венеції, Вероні, Кракові були музеї у Львові

[Франко, 2009, с. 69]. З числа львівських музеїв увагу молодого дослідника привернули збірки Музею НТШ та Національного музею.

Принагідно відзначимо, що саме у Львові після звільнення царським урядом від арешту 1907 р. оселився старший брат Данила Щербаківського – Вадим, відомий на той час мистецтвознавець, археолог, етнолог, який свою археологічну діяльність розпочинав у Києві під керівництвом відомих науковців В. Антоновича та В. Хвойки. Найбільшу археологічно-етнографічну екскурсію В. Щербаківський провів у 1904 р. по Херсонщині, Київщині та Поділлі. Перебуваючи у Львові, В. Щербаківський впродовж 1908–1910 років працював науковим співробітником Національного музею.

Контакти з російським археологічним середовищем

Ще важче прослідкувати зв'язки львівських археологів з Росією. Головним чином тут йдеться про Москву і Санкт-Петербург. Перші “паростки” спілкування з приводу археологічних проблем можемо прослідкувати в літературі з 1830-х років. Щоправда, вже неодноразово відзначалося, у XIX ст. поняття археології мало дещо інше змістове наповнення, ніж сьогодні.

У першій половині XIX ст. в Галичині почала виокремлюватися москвофільська течія. Першим пропагандистом “*общерусских*” ідей був Михайло Погодін (1800–1875), який, окрім інших галузей гуманітарної науки, був відомий і своїми археологічними зацікавленнями. У 1835 р. він вперше побував у Львові, повертаючись із Праги до Москви [Свѣнцицкий, 1906, с. 51]. Наступний візит до Львова відбувся у 1839–40 роках. Очевидно, тоді відбулося його знайомство з Іваном Вагилевичем, який теж мав певний доробок у галузі археології. Впродовж десяти років вони вели листування. Саме на цей час припадають наукові пошуки І. Вагилевича на археологічних пам'ятках у Розгірчі, Уричі, Бубнищі. Ця тема знайшла відображення у листах І. Вагилевича до М. Погодіна. Зокрема, 3 січня 1842 р. він писав: “*Пам'ятники ваянія слов'янського*”; висмок із него: “*Ущовби в Розгірчи*” були печатані в “*Муз[еї] чеськ[ім]*” під заглавієм “*Розгорецькі Ясині*”; окрім того, маю опис бовдів в Поляниці і дупл в Стенці; проче в гадці і вісті, де що маю іскати” [Письменники, 1965, с. 171].

Цікаво, що й археологічні знахідки з території Східної Галичини потрапляли на сторінки російських видань. Так, для прикладу, 1853 р. Ізмаїл Срезневський, який на той час був професором кафедри слов'янознавства Петербурзького університету, мав значний доробок у вивченні слов'янських пам'яток, зокрема городищ [Тихонов, 2003, с. 27]; публікував на сторінках “*Записок Императорского археологического общества*” цікаву роботу, присвячену Збруцькому ідолу. Автор розвідки ставив низку питань для наступних дослідників, і сам не поставив остаточної крапки над “і” у питанні, що собою являв Збруцький ідол. Навпаки, наголошував на необхідності комплексного дослідження археологічних артефактів, зокрема писав, “*и некоторые из этих вопросов могут быть разрешены только ученымъ скульпторомъ, а другіе только знатокомъ минералогіи и геологіи. Археологъ въ такихъ загадочныхъ дѣлахъ послѣдній отвѣтчикъ, – и то не всякій археологъ*” [Срезневский, 1853, с. 17].

1864 р. з ініціативи графа Олексія Уварова (рис. 27) виникло Московське археологічне товариство, яке стало ініціатором проведення Археологічних з'їздів [Скирда, 2003, с. 15]. Всього впродовж 1869–

Рис. 27. Олексій Уваров (1828–1884).
Fig. 27. Oleksij Uvarov (1828–1884).

1911 років відбулося п'ятнадцять з'їздів (шість з них на території України). З'їзди сприяли розвитку археології як науки, їм передували масштабні польові роботи, організація виставок археологічних експонатів, залучення дослідників не лише з різних куточків Російської імперії, а й з-за кордону. Львівські дослідники не відзначалися особливою активністю на цих наукових форумах, однак окремі приклади участі все ж таки є.

Перший Археологічний з'їзд відбувся 1869 р. у Москві. У числі перших учасників, що представляли Східну Галичину, бачимо Якова Головацького (рис. 28). Незважаючи на те, що на час проведення форуму дослідник переїхав до Росії на постійне проживання (1868), реферат, виголошений на з'їзді, представляв територію заходу України.

Рис. 28. Яків Головацький (1814–1888).
Fig. 28. Jakiv Golovatsky (1814–1888).

Ще очолюючи кафедру руської словесності у 1848–1867 роках, він глибоко цікавився археологічними пам'ятками нашого краю, стародавніми речами, випадковими знахідками. Завдяки проведеній пошуковій археологічній роботі Я. Головацький зібрав велику кількість археологічних матеріалів і оформив їх у свого роду каталог. Результати цієї роботи оприлюднені 1869 р. у Москві на I Археологічному з'їзді. Доповідь про слов'янські доісторичні пам'ятки Галичини опиралась на інформацію, почерпнуту з робіт І. Ступницького, досліджень та матеріалів А. Петрушевича, а також І. Вагилевича, С. Кунасевіча та ін. Я. Головацький був єдиним представником від Східної Галичини. Як сам наголошував, *“Мне хотелось бы напомнить о моей родной земле, незабвенной для меня Галичине, чтобы на русском археологическом съезде не осталась забытою Галицкая или Подкарпатская Русь”* [Головацький, 1871, с. 219].

Підтримував стосунки з львівським археологічним середовищем голова Московського археологічного товариства граф Олексій Уваров. Зокрема, під час свого короткого візиту до Львова, перебуваючи проїздом в місті по дорозі з Москви до Відня, у 1873 р. він налагодив співпрацю з А. Петрушевичем, опрацював матеріали музею Народного Дому, що вилилося у публікації, зокрема, матеріалів з розкопок у Галичі.

Тоді ж, двічі зустрічався з Антоні Шнайдером. Його вразила кількість зібраних матеріалів дослідника, який не мав ні ґрунтовної університетської освіти, ні матеріальних статків, а лише залізну волю і величезне бажання громадити документи. На прощання О. Уваров просив автора *“Енциклопедії...”* зайнятися створенням археологічної карти Галичини [Podgórski, 1875]. Очевидно, внаслідок цієї зустрічі А. Шнайдера запрошено на III Археологічний з'їзд у Києві (1874). Серед приватних документів А. Шнайдера збереглося запрошення О. Уварова, датоване 1873 р. У ньому детально розписано програму з'їзду, склад організаційного комітету, перелік виставок, а також пропонована тематика секцій [ЛННБ НАН України, ф. 144, оп. V, спр. 1, арк. 371]. А. Шнайдер був одним із двох представників Галичини на цьому важливому форумі [Abramowicz, 1974, s. 87], де налагодив нові наукові контакти. У своєму звіті учасник з'їзду, представник французького Міністерства освіти Л. Легер писав, що *“у Львові немає в цілому каталогу, лише існує ідея його творення... вчений цього міста, Пан Шнайдер, готує в тому часі великий топографічний словник, який в іншій формі буде для Галичини тим, чим для Чехії є книжка Пана Воцеля, справжнім археологічним довідником”* [Lèger, 1877, s. 7].

Рис. 29. Іларіон Свенціцький (1876–1956).
Fig. 29. Ilarion Sviencickiy (1876–1956).

Рис. 30. Микола Веселовський (1848–1918).
Fig. 30. Mykola Veselovskiy (1848–1918).

IX Археологічний з'їзд проходив з 1 по 4 серпня 1893 р. у Вільно. Організаційний комітет звернувся з проханням про допомогу в приготуванні до з'їзду і зібранні матеріалів для виставки до багатьох вчених, зокрема, Антонія Прохаски (хранитель крайового архіву у Львові) та Антона Петрушевича, які погодилися допомогти. Участь у з'їзді взяв також І. Шараневич [Труды Виленского..., 1893, с. 53; Blombergowa, 1988, s. 74, 100–101].

Окрім того, відбувався обмін літературою між Московським археологічним товариством та львівськими установами. Таку роботу проводив, зокрема, В. Кетжинський, який з 1876 р. виконував функції директора музею Оссолінеуму [Blombergowa, 1988, s. 75].

У січні 1878 р. в Санкт-Петербурзі відкрито Археологічний інститут. Однак, курс археології в інституті почали читати лише у 1891 р., а назва інституту пов'язувалася з майже загальноприйнятим в цей час розумінням археології як комплексу допоміжних історичних дисциплін [Тихонов, 2003, с. 132]. Навчання в інституті тривало два роки і курси читали кращі вчені в цій галузі. Мабуть, не випадково Іларіон Свенціцький (рис. 29) у 1899 р., щоб поглибити свої знання у цьому напрямі, поїхав у Петербург, де до середини 1900 р. в тамтешньому університеті й Археологічному інституті освоїв спеціальні курси з низки гуманітарних дисциплін у провідних вчених.

Наприклад, професор Микола Веселовський (рис. 30), який мав за плечима значний доробок в археології, проводив розкопки Кам'яної Могили, читав первісну археологію, директор М. Покровський – курс християнської археології, А. Марков – нумізматику, В. Майков – археографію, В. Сергеевич – юридичні старожитності [Тихонов, 2003, с. 137]. З числа вчителів І. Свенціцького в Петербурзі також слід згадати уславлених М. Реріха, А. Соболевського, В. Ламанського. Звичайно, що студії у таких першокласних професорів не могли пройти даремно і залишили помітний відбиток на формуванні світогляду вченого.

* * *

Підводячи підсумки, варто відзначити, що львівські археологи мали доволі тісні контакти з багатьма вченими, що позитивно позначилося на формуванні та розвитку львівської археології.

Стократі наукові контакти сприяли запозиченню методів досліджень, обміну літературою, наповненню музейних колекцій. Навчання і участь у розкопках у провідних праісториків тогочасної Європи не могли не залишити позитивного відбитку на формуванні львівської археології. Незаперечне значення для розвитку науки мало знайомство з головними

публікаціями цього часу, і з впевненістю можна сказати, що у бібліотеках львівських дослідників були ці праці (прикладом можуть бути відбитки К. Гадачека, що знаходяться у колекції Л. Козловського та ін.).

Багате листування, що збереглося в різних архівах, дає підстави стверджувати, що дуже часто ці контакти виходили за межі офіційних і мали приятельський характер. Сміливо можемо констатувати, що у ХІХ ст. закладено міцне підґрунтя для співпраці, яка не припиняється й досі.

ЛІТЕРАТУРА

Антонович В. Б.

1886 О скальных пещерах на берегу Днестра в Подольской губернии // Труды VI-го Археологического съезда. – Одесса. – Т. 1. – С. 86–102.

1891 Бакотский скальный монастырь (Объяснение к рисункам) // Киевская старина. – Кн. X. – Т. XXXV. – С. 108–116.

1995 Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори. – Київ. – 814 с.

Бандрівський М., Крушельницька Л.

2012 Золоті Михалківські скарби та їх доля. – Львів. – 242 с.

Билинкевич І.

1929 Незабвенной памяти д-ра Исидора Ив. Шараневича / *Ваврикъ В.Р.* Основныя черты литературной дѣятельности Исидора Ивановича Шараневича // Временникъ Ставропігійскаго Института съ мѣсяцесловомъ на 1930 г. – Львовъ. – Ч. 2. – С. 115–118.

Берест Р.

1998 Карло Гадачек: штрихи біографії та наукової діяльності // Постаті української археології. МДАПВ. – Львів. – Вип. 7. – С. 78–79.

2006 Внесок Івана Франка у розвиток археологічної науки в Галичині // АДЛУ. – Львів. – Вип. 9. – С. 11–16.

Булик Н.

2008 Археологічні колекції у музеях Львова (1823–1914) // МДАПВ. – Львів. – Вип. 12. – С. 407–428.

2008а Археологічні осередки Львова (1875–1914): наукові пошуки та польові здобутки // АДЛУ. – Львів. – Вип. 11. – С. 209–237.

2009 Формування української археології в Галичині у ХІХ столітті: Ісидор Шараневич (1829–1901) // МДАПВ. – Львів. – Вип. 13. – С. 307–321.

Бурдуланюк В.

2009 Музеї Наукового товариства імені Шевченка // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ. – Вип. XV. – С. 3–10.

Вагилевич І.

1928 Лист до П. Й. Шафарика // Korespondence Pavla Josefa Šafařika. – 1. – Část 2. Vzájemné dopisy P.J. Šafařika s ruskými učenci (1825–1861). – Praha. – 1085 р.

Винницький А.

1926 Микола Теодотович Біляшівський: його життя та музейна робота / Відбитка з кн. ІХ Записок історично-філологічного відділу УАН. – Київ. – 13 с.

Вовк Хв.

1905 Вироби передмікенського типу у неолітичних становищах на Україні // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів. – Т. 4. – С. 1–27.

В Києві...

1899 В Києві готуються до ХІ археологічного з'їзду // ЛНВ. – Львів. – Т. VI. – Кн. I. – С. 66.

Головацький Я.

1871 Об исследовании памятников русской старины, сохранившихся в Галичине и Буковине // Труды первого археологического съезда в Москве в 1869 г. – Москва. – С. 219–242.

Григор'єва Л.

- 2011 Роль В. Б. Антоновича (1834–1908) у формуванні української археології // Етнічна історія народів Європи. – Київ. – Вип. 35. – С. 49–54.

Грушевський М.С.

- 1895 Рец.: Е. Сецинский. Город Каменем-Подольский. Историческое описание // Записки НТШ. – Т. VIII. – С. 16–18.

ДАЛО

- Ф. 26 (Львівський університет), оп. 5, спр. 336. (Особова справа професора Гадачека), 37 арк.

Дорошенко Д.

- 1942 Володимир Антонович: його життя й наукова та громадська діяльність. – Прага. – 164 с.

З'їзд археологів...

- 1885 З'їзд археологів та виставка археологічна і етнографічна у Львові // Діло. – 11 серпня. – № 83–84.

Каковкіна О. М.

- 1998 Археологічні з'їзди другої половини XIX – початку XX ст. в Україні. Науковий та суспільно-політичний аспекти. – Автореферат дис.... канд. іст. наук. – Дніпропетровськ. – 14 с.

Клейн Л.

- 2011 История археологической мысли. В 2 т. – СПб. – Т. 1. – 688 с.

Клопоти...

- 1882 Клопоти львівських археологів // Зоря. – Львів. – № 23.

Козловський С. К.

- 2006 Володимир Антоневич і Кароль Гадачек // АДЛУ. – Львів. – Вип. 9. – С. 89–96.

Крип'якевич І.

- 1935 Михайло Грушевський. Життя і діяльність. – Львів. – 67 с.
2001 Михайло Грушевський. Життя і діяльність // Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. – Львів. – С. 233–255.

Кріль М.

- 1999 Невідомі листи Івана Головацького до Антона Петрушевича // Україна модерна. – Львів. – Ч. 2–3. – С. 350–372.

Крушельницька Л.

- 1998 Іван Франко і археологія // Постаті української археології. МДАПВ. – Львів. – Вип. 7. – С. 101–102.

Кубійович В.

- 1991 Нарис історії НТШ (1873–1949). – Львів. – 52 с.

ЛННБ НАН України

- Ф. 144 (Антоні Шнайдер). – Оп. V. – Спр. 1 (Матеріали із загальних питань археології).

- Ф. 144. – Оп. V. – Оп. 13. – 100 арк.

Лех Я.

- 2006 З історії польсько-українських зв'язків в археології (кінець XVIII ст. – 1939 р.) // АДЛУ. – Львів. – Вип. 9. – С. 17–53.

Наулко В.

- 2006 Листи Любора Нідерле до Михайла Грушевського // Український археографічний щорічник. – К. – Вип. 10/11. – С. 631–639.

Пастернак Я.

- 1961 Археологія України. – Торонто. – 789 с.
1962 Ті, що розкрили підземний архів України (Пам'яті видатних археологів України) // Терем. – Р. I. – Ч. I. – Жовтень. – Детройт. – С. 7–12.

Петегирич В.М.

- 1996 Доля археологічних колекцій музею НТШ // Бібліотека Наукового товариства ім. Шевченка: книги і люди. – Львів. – С. 59–67.

Письменники...

1965 Письменники Західної України 30–50-х років XIX ст. – К. – 652 с.

Радієвська Т.М.

2012 Археологія у науковому доробку Хведора Вовка, матеріали його досліджень у зібранні Національного музею історії України // Археологія і давня історія України. Історія археології: дослідники та наукові центри. – Вип. 9. – Київ. – С. 213–220.

Рідуш Б.

2007 Бакотсько-комарівський білатеральний скельно-печерний комплекс // Археологічні студії. – Київ-Чернівці. – Вип. 3. – С. 223–240.

Свєнцицький І.

1906 Обзор сношений Карпатской Руси съ Россией въ I-ую пол. XIX в. – С.-Петербургъ. – 109 с.

Ситник О.С.

1999 Хведір Вовк – перший професійний дослідник палеоліту України // Археологічна збірка Херсонської інспекції охорони пам'яток. – Херсон. – № 1. – С. 64–79.

2012 Археологічна наука у Львові. Перша половина XX століття. – Львів–Жешів. – 365 с.

Срезневский И.И.

1853 Збручський истукан Краковского музея / Отдельный оттиск. – С. 1–18.

Тарасенко І.

2011 Листи Ю.Й. Сіцинського до М.С. Грушевського // Проблеми країн Центральної і Східної Європи: збірник наукових праць. – Вип. 2. – С. 212–222.

Тихонов И.Л.

2003 Археология в Санкт-Петербургском университете: Историографические очерки. – СПб. – 322 с

Трембіцький А.М.

2009 Євфимій Йосипович Сіцинський: життя віддане науці (до 150-річчя від дня народження) // Археологія. – № 4. – С. 76–78.

Уляновський В.

1995 Син України (Володимир Антонович: громадянин, учений, людина) / Антонович В. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори. – Київ. – С. 5–76.

Франко І.

1900 В справі XI археологічного з'їзду // ЛНВ. – Львів. – Т. X. – Кн. 5. – С. 127.

Франко І., Гнатюк В.

1899 Письмо до Комітету археологічного з'їзду у Києві 20. 8. 1899 „Справа участі делегатів Наукового Товариства ім. Шевченка у археологічному з'їзді” // ЛНВ. – Т. 7. – Кн. 9. – С. 197–198.

Франко О.

1997 Діяльність Федора Вовка в Науковому товаристві ім. Шевченка // З історії Наукового товариства імені Шевченка. Збірник доповідей і повідомлень наукових сесій НТШ у Львові. – Львів. – С. 84–101.

2001 Федір Вовк – вчений і громадський діяч. – Київ. – 378 с.

2009 Аналіз документів та матеріалів особистого наукового архіву Данила Щербаківського // Вісник інституту археології Львівського університету. – Вип. 4. – С. 68–80.

ЦДІАУ у Львові

Ф. 309. Оп. 1. Спр. 34. Арк. 34.

Чорновол І.

2005 Володимир Антонович, граф Войцех Дідушицький і Археологічний з'їзд у Львові 1885 р. // Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w. / Pod red. J. Maternickiego, L. Zaskilniaka. – Rzeszów. – Т. 3. – С. 212–230.

Шараневичь І.

1886 Памятники галицко-русской старины в изображениях. – Ч. 1. – Львов. – 11 с.

Шнейдер А.

- 1995 Борщівський повіт у Галичині з його доісторичною та середньовічною старовиною (Археологічне дослідження опрацьоване на місці у 1878 р. ...) // Літопис Борщівщини. – Борщів. – Вип. 7. – С. 84–99.

Abramowicz A.

- 1974 Dalecy i bliscy. Szkice z dziejów archeologii. – Łódź. – 131 s.
1991 Historia archeologii polskiej XIX i XX wiek. – Warszawa–Łódź. – 206 s.

Archiwum Nauki PAN I PAU w Krakowie (AN)

- Rps PAN Kr. 3156.
Rps PAN Kr. 3170, t.1, ark. 44.
TNK 80, k. 125

Blombergowa M.

- 1996 O kontaktach naukowych Erazma Majewskiego // Erazm Majewski i warszawska szkoła prehistoryczna na początku XX wieku. – Warszawa. – S. 93–96.

Brézillon M.

- 1969 Dictionnaire de la préhistoire. – Paris. – 256 p.

Bułyk N., Lech J.

- 2009 Karol Hadaczek (1873–1914) and the beginnings of archaeology in universities of the North-East borderland of the Austro-Hungarian Monarchy // *Archaeologia Polona*. – Warsaw. – Vol. 47. – P. 59–89.

Catalogue spécial...

- 1878 Catalogue spécial de l'exposition des sciences anthropologiques. Exposition universelle internationale de 1878 à Paris. – Paris – 95 p.

Lech J.

- 1999 Between Captivity and Freedom. Polish Archaeology in the 20th Century. – Warsaw. – 222 p.

Lèger L.

- 1877 Rapport à Son Excellence le Ministre de l'Instruction Publique sur une mission scientifique près le congrès archéologique de Kiev // Extrait des Archives des missions scientifiques et littéraires. 3e série. – T. IV. – Paris. – S. 7.

Karolczak K.

- 2001 Dzieduszyccy. Dzieje rodu. Linia poturzycko-zarzecka. – Kraków. – 329 s.

Katalog...

- 1877 Katalog muzeum imienia Lubomirskich. – Lwów. – 158 s.

Kozłowski S. K.

- 2009 Włodzimierz Antoniewicz, profesor z Warszawy. – Warszawa. – 315 s.
2009a Apostołowie okresu formatywnego Warszawskiej Archeologii // Księga Pamiątkowa I Zjazdu Absolwentów Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego. – Warszawa. – S. 7–15.

Kronika Towarzystwa...

- 1876 Kronika Towarzystwa archeologicznego krajowego we Lwowie // Przegląd Archeologiczny. – Lwów. – R. 1. – Z. II.

Muzeum Archeologiczne w Krakowie (MAK)

- SP8/36 Teczka listów W. Antoniewicza do W. Demetrykiewicza.
Dział dokumentacji naukowej. Teki listów E. Majewskiego. T. 2. List 430.

Hadaczek K.

- 1898–1899 Kilka uwag o czasach przedhistorycznych Galicyi // *Eos*. – Lwów. – T. 5. – S. 55–61.
1914 Osada przemysłowa w Koszyłowiczach z epoki eneolitu. – Lwów. – 74 s.

Podgórski W.

- 1875 Antonie Szejder autor "Encyklopedii do krajoznawstwa Galicyi" // *Kłosa*. – Warszawa. – Nr. 504. – T. XX. – S. 115–118.

Panstwowyj Archiwum w Krakowie (PAK)

- Grono Konserwatorów. – Sygn. 2.

Grono Konserwatorów. – Sygn. 3.

TSchn. – Sygn. 1050.

TSchn. – Sygn. 1054.

Renfrew C., Bach P.

2002 Archeologia: Teorie, metody, praktyka. – Warszawa. – 600 s.

Sadowski J. N.

1877 Sprawozdanie z posiedzeń ósmego międzynarodowego kongresu antropologiczno-archeologicznego w Peszcie w 1876 r. // Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności (dodatek). – Kraków. – T. VI. – S. I–XXVI.

Schneider A.

1877 Sprawozdanie z odbytego w Buda-Peszcie kongresu Archeologicznego w r. 1876 // Przegląd Archeologiczny. – Lwów. – T. I. – Z. 4. – S. 117–127.

Sklenář K.

1983 Archeology in Central Europe: the First 500 Years. – New York. – 182 s.

Talko-Hryncewicz J.

1923 Z moich wspomnień o dawnych archeologach // Wiadomości archeologiczne. – Warszawa. – S. 176–190.

Trigger B.

1989 A history of archaeological thought. – Cambridge. – 500 p.

Woźny M.

2009 Włodzimierz Demetrykiewicz (1859–1937): the first prehistorian from Cracow. On his 150th birthday anniversary // Archaeologia Polona. – Warsaw. – Vol. 47. – P. 33–58.

2010 Włodzimierz Demetrykiewicz (1859–1937) – pierwszy prehistoryk z Krakowa // MA. – T. XXXVIII. – S. 175–192.

Natalia BULYK

ISSUE OF SCIENTIFIC CONTACTS OF ARCHAEOLOGISTS FROM L'VIV IN XIX – BEGINNING OF XX CENTURY

The article deals with scientific cooperation of archaeologists from L'viv in XIX – beginning of XX century. It was found that archaeologists from L'viv contacted with scientists from Europe, knew the latest achievements in archeology and went up with the times. Joint projects with archaeologists from Krakow took important place at the work of researchers from L'viv. They concern different spheres of activities, including field research, preservation of sites, joint exhibitions and congresses.

Cooperation of L'viv archaeologists with scientists from Central Ukraine is seems to be interesting too. It is known that the two parts of Ukraine at that time were divided by states' border. It was possible to trace contacts with L'viv of such scholars as V. Antonovych, Y. Sitsins'kyi, M. Bilyashivs'kyi.

Another direction of cooperation was the Russian archaeological society which was also represented by same contacts.

Summing up, it must be emphasized, that archaeological science in L'viv in XIX – beginning of XX century developed not in a closed space, but rather closely cooperated with leading scientists in this field of researches. On the one hand, it was favorable for obtaining of the most progressive methods of field research, conducting of professional excavations, and on the other, results of researches carried out by L'viv archaeologists became available for archaeological community. Good traditions of scientific cooperation, which was founded at a time when archeology appeared as the science continue to develop and produce good results.